

als dat zich op plaat 1 fig. 1 van het bovengenoemde artikel van PELLINKHOF—KLERK DE REUS voordoet.

Hoewel ik persoonlijk overtuigd ben, dat het vuurgoudhaantje rondom Zutphen broedt, heb ik dus nog geen rechtstreeksch bewijs.

ZUTPHEN, September 1932.

Ruiter (*Tringa*)-trek in het Z.O. van Noord-Brabant,

DOOR

P. BOUWE JANSEN.

Inleiding.

Van de trek in het binnenland van pluvierachtigen in het algemeen en van ruiters in het bijzonder is nog slechts zeer weinig bekend.

Dit artikel heeft niet de pretentie het vraagstuk van de ruitertrek op te lossen, alleen wil het de resultaten van 4 jaar waarnemen samenvatten en daaruit enkele conclusies trekken, die van belang kunnen zijn voor andere waarnemers in het binnenland en tevens een aansporing voor hen om regelmatig waar te nemen, ook in de „dooie” tijd, in Juli, Augustus en September. Tot nu toe zijn alleen de waarnemingen van de provincie Limburg samengevat (2). In de verschillende jaargangen van „Ardea” na 1925, na het verschijnen van de N.O.V. lijst (3), werden weliswaar waarnemingen van ruiters in het binnenland gepubliceerd, doch dit waren slechts losse waarnemingen. Van groot belang voor ons onderwerp is het artikel van G. STEIN: „Ueber den Stelzvogeldurchzug an der mittleren Oder” (1).

Behalve de trek van ruiters zullen we de trek van enkele naverwante soorten bespreken.

W a a r n e m i n g s g e b i e d.

Een groot aantal ruiters en andere pluvierachtigen werden

waargenomen aan de zgn. vennen, ondiepe plassen, die in droge zomers, zooals 1929 en 1932 geheel of gedeeltelijk uitdrogen. De gedeeltelijk uitgedroogde vennen hebben meer of minder groote slikranden en deze slikranden zijn de plaatsen waar we de pluvierachtigen moeten zoeken. Kunstmatig slik ontstond bij het uitdiepen van het kanaal van Eindhoven naar Helmond, toen een terrein vlak bij Eindhoven opgespoten werd (in 1930). Ook ontstaat kunstmatig slik geregeld op de terreinen van de Nederl. Heide Mij. en van de gemeente Valkenswaard, de Vischvijvers, een gebied van ruim 100 H.A., waar vischkwekerijen gevestigd zijn. De verschillende ondiepe vijvers, waarin de visch wordt gekweekt, laat men meestal in de nazomer of in de herfst leegloopen om de visch te vangen en deze terreinen vormen een schitterend voedselgebied voor allerlei soorten pluvieren. Dank zij de medewerking van de heeren SCHOLTEN en KUIPER, resp. opzichter bij de Nederl. Heide Mij. en Burgemeester van Valkenswaard, had ik in de jaren 1929 en 1930 volop de gelegenheid, deze, voor het trekonderzoek van pluvierachtigen zoo belangrijke terreinen te onderzoeken. Ook langs deze weg wensch ik nogmaals bovengenoemde heeren voor hun welwillendheid te bedanken.

W a a r g e n o m e n s o o r t e n.

De meeste waarnemingen betreffen de ruiters, genus *Tringa*. Van de oeverlooper, *Tringa hypoleucos* L., zijn waarnemingen gedaan van voor- en najaarstrek, evenals van de tureluur, *Tringa totanus* (L.), van de groenpootruiter, *Tringa nebularia* (Gunn.), en van het witgatje, *Tringa ochropus* L.

Van de zwarte ruiter, *Tringa erythropus* (Pall.), staan alleen waarnemingen van de najaarstrek ter beschikking, van de boschrutter, *Tringa glareola* L., zijn mij slechts 2 data van de voorjaarstrek bekend.

Verder vestig ik nog de aandacht op de waarnemingen van de bontbekpluvier, *Charadrius hiaticula* L., en van de krombekstrandlooper, *Calidris testacea* (Pall.). Achtereenvolgens zullen wij de trek van deze soorten uitvoerig bespreken.

S t e r k t e v a n d e t r e k.

Hierover make men zich geen illusies. Het aantal waargenomen vogels van een bepaalde soort was steeds klein. In het drukste jaar 1929 in de nazomer 22 groenpootruiters, *Tringa nebularia* (Gunn.), benevens enkele overtrekkende exemplaren.

Van die 22 waarnemingen betreffen enkele zeer waarschijnlijk nog dezelfde vogels. Verder 14 witgatjes, *Tringa ochropus* L., 24 zwarte ruiters, *Tringa erythropus* (Pall.), enz.

In andere jaren werden soms in het geheel geen groenpoot- of zwarte ruiters gezien.

A l g e m e e n e o p m e r k i n g e n .

Het grootste aantal ruiters werd waargenomen in 1929, welk jaar een warme, droge zomer had. De jaren 1930 en 1931 hadden zeer natte zomers en er werden veel minder ruiters waargenomen, ofschoon geregeld de plaatsen werden bezocht waar in 1929 wel ruiters werden gezien. In 1932 was er weer eens een warme, droge zomer. Ik was echter niet in de gelegenheid veel waarnemingen te doen, de enkele malen dat dat wel het geval was, zag ik ook ruiters. De oorzaak van het al of niet verschijnen van enkele soorten ruiters is wel, dat er in natte zomers geen voedselterrein voor hen is. Deze soorten vliegen dan zeer waarschijnlijk het binnenland over zonder te rusten, want ook op de vischvijvers zag ik in 1930 geen enkele groenpoot- of zwarte ruiter, ofschoon daar het voedselgebied precies in dezelfde gunstige omstandigheden verkeerde als in 1929. Het is natuurlijk ook mogelijk, dat deze soorten hun trekweg verleggen, voorzoover onze kennis echter heden rijk kunnen we er niets vaststaands van zeggen.

Wat de richting betreft waarin de ruiters trekken, hierover heb ik slechts enkele waarnemingen. 2 Sept. 1929, 's avonds 21,45 uur, trok een troep groenpootruiters, *Tringa nebularia* (Gunn.), over Eindhoven in Z. W richting (bepaald op geluid). 2 Mei 1931 trok 's middags een oeverlooper, *Tringa hypoleucos* L., langs het beekje de Gender in N. O. richting, de plaats van waarneming was iets bezuiden Eindhoven.

Wat de hoogte betreft waarop de nachtelijke trek plaats vindt, deze is in ieder geval van verschillende soorten gering. Dit is het tegenovergestelde van de waarnemingen van STEIN (1, p. 171): „Ich habe während meines langen Aufenthalts „auf dem Lande noch niemals Gelegenheit gehabt, die Wander-„rufe ziehender Stelzvogel zu hören. Dagegen konnte ich das „gedehnte zieh' wandernder Drosseln in vielen Herbstnachten „vernehmen und ziehe daraus den Schluss, dasz der Zug der „Schnepfenartigen in höheren Lagen verläuft, womit natürlich „über die wirkliche Höhe nichts gesagt sein kann.”

In Eindhoven hoorde ik onderstaande soorten van het geslacht *Tringa* overtrekken: *hypoleucos* (dikwijs), *totanus* (dikwijs), *nebularia* (vrij dikwijs), *ochropus* (meermalen). Alleen *erythropus* en *glareola* hoorde ik niet.

We zullen nu de soorten apart bespreken.

Tringa hypoleucos L. — O e v e r l o o p e r.

Deze soort trekt in sommige jaren in flink aantal door, de meeste in de regel in het najaar. De voorjaars trek begint einde April en duurt tot half of einde Mei, de najaars trek begint einde Juli of begin Augustus en duurt tot half of einde September.

In 1928 was ik vanaf 15 Augustus in Eindhoven. Tot het eind van deze maand trokken vele over. Van begin Aug. tot begin Sept. 1929 geregeld gezien aan vennen en op de vischvijvers. Slechts een enkele hooren overtrekken. In 1930 aan de vennen geen gezien, wel vrij geregeld op een opgespoten stuk land bij Eindhoven en enkele op de vischvijvers. Enkele hooren overtrekken. In 1931 in het voorjaar een 4 tal waarnemingen, van de najaars trek slechts 2. Het aantal waargenomen ex. wisselt zeer sterk, een bepaalde regel is hiervoor niet aan te geven.

HENS (2, p. 141) noemt deze soort voor Limburg niet zeldzaam van Maart tot in September. Ik vermoed echter, dat deze waarnemingen van Maart en begin April niet betrouwbaar zijn, evenals de waarnemingen van RIOTTE van 30 Nov. 1911 en 27 Febr. 1912 (Ardea, 2, 1913, p. 106). Wellicht betreffen het hier waarnemingen van het witgatje, *Tringa ochropus* L.

Ook v. OORDT en VERWEY (3, p. 40) geven voor de najaars trek op: „vanaf half Juli tot einde September en begin October. „De voorjaars trek heeft plaats van half April (meest begin „Mei) tot in Juni.” TEN KATE deelde mij mede (in litteris), dat de bewaker van het Kampereiland een ex. zag op 9 April 1928. Dit is wel de vroegste voorjaars waarneming voor ons land.

Tringa totanus — T u r e l u u r.

Onze broedvogels komen nooit voor begin April, meestal echter pas midden April. Er is een weinig trek tot half Mei. De broedvogels zijn begin Juli verdwenen. Daarna passeeren in Juli en Augustus soms nog vrij vele trekkers.

De trekrichting kon in 2 gevallen op geluid bepaald worden en was dan West. 11 Aug. 1931 trok een groot aantal over

Eindhoven tusschen 22 en 23 uur. Ook 3 K.M. ten Z. O. van mijn waarnemingsplaats werden dien avond vele tureluurs gehoord. Er moeten dien avond dus wel een groot aantal tureluurs gepasseerd zijn. Een dergelijke trek nam ik in 4 jaar echter slechts éénmaal waar. Voor Limburg geeft HENS op (2, p. 143): „doortrekker in voor- en najaar en dan vooral langs de Maas waar te nemen.” Late waarnemingen voor het binnenland zijn die van Sept. 1926, een ♀ verzameld te Vaals en vooral die van 24 Nov. 1930, toen HENS 's avonds laat tureluurs hoorde overtrekken (2, aanvulling II, p. 7).

Tringa erythropus (Pall.) — Z w a r t e r u i t e r.

In droge zomers op geschikte plaatsen vrij geregeld aan te treffen. In 1928 1 waarneming: 16 Sept. 1 ex. bij Leende.

In 1929 totaal 24 gezien, zoowel aan half uitgedroogde vennen als op de vischvijvers. 15 Aug. 2 + 1 bij Nunen, 16 Aug. nog 1 op dezelfde plaats. 25 Aug. 1 bij Someren en 1 bij Leende, 8 Sept. 1 bij Valkenswaard en 1 bij Leende, 22 Sept. 6 bijeen bij Leende, 13 Oct. 7 bijeen op de vischvijvers, 20 Oct. nog 3 op dezelfde plaats.

In de natte zomers van 1930 en 1931 werden in het geheel geen zwarte ruiters gezien.

In 1932 zag ik 5 ex. bijeen bij een ven ten Zuiden van Hilvarenbeek. Verder deed ik deze zomer geen waarnemingen.

Uit het bovenstaande volgt, dat zwarte ruiters heelemaal niet zeldzaam zijn in het binnenland. Merkwaardig is, dat nooit vogels op de voorjaarstrek werden gezien. Ook STEIN (1, p. 176) zag nooit zwarte ruiters op de voorjaarstrek. Gewezen moet nog worden op het feit, dat zwarte ruiters, indien ze in troepjes zijn, een heel eigenaardig geluid maken, gakkereen noemde ik het altijd. Dit geluid is zacht en doet eer denken aan ganzen of eenden, die ver weg voorbijvliegen, dan aan één of andere pluvierachtige. De gewone roep is een helder en luid „tjwiet”, soms ook „tjuut”, dat ver hoorbaar is.

Tot nu toe hoorde is nooit zwarte ruiters 's nachts overtrekken. In Limburg is de zwarte ruiter tot nu toe slechts 3 maal verzameld (2, p. 143). Gelet op het voorkomen van de groenpootruiter, *Tringa nebularia* (Gunn.), in de Peel is het waarschijnlijk, dat ook daar bij stelselmatig waarnemen zal blijken, dat de zwarte ruiter regelmatig op de najaarstrek verschijnt.

Tringa nebularia (Gunn.) — Groenpootruiter.

Ook deze soort is in droge zomers vrij geregeld op geschikte plaatsen aan te treffen. Slechts een waarneming van de voorjaars trek, nl. 9 Mei 1932, 1 ex. bij Leende. Daarna 23 Juni 1929 1 op de vischvijvers.

In 1929 van eind Juli tot einde Sept. vrij geregeld aan vennen en op de vischvijvers één of enkele gezien.

In Aug. en Sept. 1928 en 1929 hoorde ik verschillende ex. overtrekken.

In 1930 slechts een 3 tal waarnemingen: 15 Aug. 1 over Eindhoven; 16 Aug. 's avonds zag ik bij Geldrop 2 ex. recht naar het N. O. vliegen! Daarna nog 24 Sept. 1 ex. over Eindhoven.

In 1931 geen enkele waarneming!

In 1932 reeds 3 Juli een overvliegend ex. bij Moergestel; 26 Aug. eveneens een overvliegend ex. bezuiden Hilvarenbeek.

In de provincie Limburg werden een tweetal ex. geschoten in het Noorden van de provincie (2, p. 143). De laatste jaren werden meermalen groenpootruiters op de voorjaars trek waargenomen (2, p. 143 en 178). En 1 waarneming van de najaars trek nl. 27 Aug. 1929 1 ex. bij Linne aan de Maas (2, aanvulling I, p. 36). Ook hier zal bij geregeld waarnemen blijken, dat de groenpootruiter in het geheel niet zoo zeldzaam is, als men tot nu toe vermoedde.

Tringa glareola L. — Boschrutter.

Van deze soort, welke vroeger in de omgeving van Valkenswaard broedde (3, p. 41), bezit ik slechts 2 waarnemingen van de voorjaars trek, nl. 20 Mei 1929 en 25 Mei 1930, telkens 1 ex. op de vischvijvers. Van de provincie Limburg zijn slechts enkele trekwaarnemingen bekend, nl. Mei 1908, 1 ex. verzameld bij Arcen (2, p. 142), 24 Juli en 6 Aug. 1930, telkens 1 ex. aan de Geul tusschen Valkenburg en Houthem (2, aanvulling 1, p. 35—36).

Tringa ochropus L. — Witgatje.

Doortrekker in niet groot aantal. In het voorjaar meestal vanaf begin April, soms vanaf half Maart (15 Maart 1930, 1 ex. op de vischvijvers) tot in Mei (3 Mei 1930, 1 ex. op de vischvijvers). De najaars trek begint eind Juli en duurt tot ver in de winter, de meeste passeeren in Juli en Augustus. Late

doortrekkers zijn de ex. van 24 Nov. 1929 (Valkenswaard) en van 23 Nov. 1930 en 25 Jan. 1931 (Eindhoven aan de Dommel). Ook in de zomermaanden enkele waarnemingen, nl. 1 Juli 1930 een fluitend ex. bij een leemgroeve benoorden Eindhoven en 5 Juni 1932, één op dezelfde plaats. Zoowel in voor- en najaar trekken witgatjes over Eindhoven (meest 's nachts, zelden overdag). De trekroep is een kort en helder „gluu wiet wiet wiet”. In de provincie Limburg niet zeldzaam op de trek. Een late waarnemingsdatum is 21 Dec. 1929, ♂ verzameld aan de Maas bij Swalmen (2, aanvulling I, p. 36). Een zomerwaarneming is: 10 Juli 1919, een ♀ verzameld nabij Valkenburg (2, p. 142).

Charadrius hiaticula L. — Bontbekpluvier.

In de zomer van 1930 een drietal waarnemingen, nl. 19 Juli, 1 ex. bij een ven bij Nunen, 27 en 28 Juli, 1 ex. op een stuk opgespoten land bij Eindhoven en 3 Aug. nogmaals één op dezelfde plaats.

Of deze soort hier regelmatig doortrekt, is nu natuurlijk nog niet bekend, vermoedelijk wel, maar doordat ze waarschijnlijk slechts kort op dezelfde plaats blijven en niet blijven hangen, zooals groenpoot- en zwarte ruiters dat wel doen, is dit alleen door het dagelijks afzoeken van geschikt terrein na te gaan. In Limburg is deze soort volgens HENS doortrekker in voor- en najaar in klein aantal (2, p. 136).

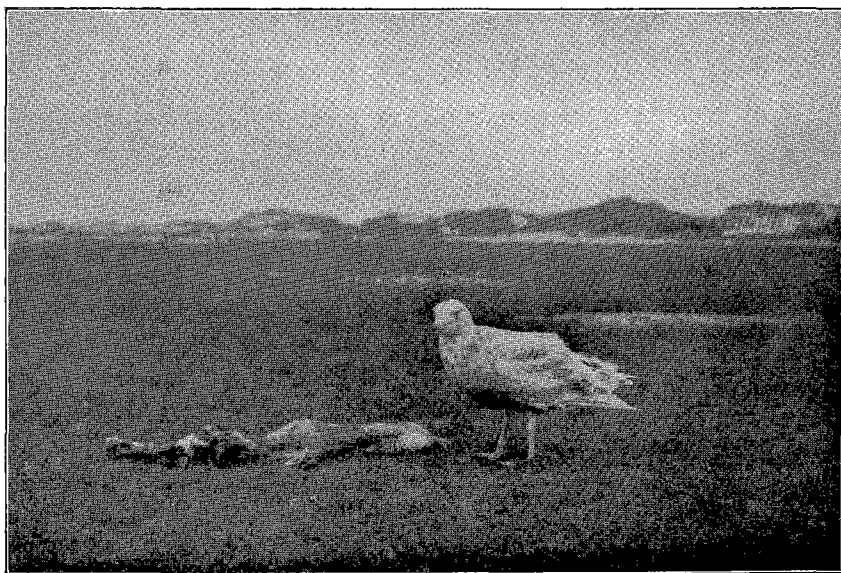
Calidris testacea (Pall.) — Krombekstrandlooper.

Deze soort, die volgens v. OORDT en VERWEY (3, p. 37) op de najaarstrek slechts voorkomt van einde Juli tot einde Sept. aan de kust en aan zoetwater niet ver daar vandaan, werd door mij 2 maal waargenomen, nl. 22 Sept. 1929, 3 ex. bijeen bij een ven nabij Leende en 12 Oct. 1930, 1 ex. op de vischvijvers. Deze laatste zag ik slechts op groote afstand en herkende de soort aan het geluid. Dit geluid beschreef ik in mijn dagboek als „truur”, vrij lang en verschillend van de roep van de bonte strandlooper, *Calidris alpina* (L.), die vrij kort is. De 3 eerstgenoemde ex. vlogen dicht langs me heen en toen was de witte stuit zeer opvallend. Dit kenmerk sluit verwarring met andere soorten uit.

STEIN (1, p. 179), nam aan de Oder de krombekstrandlooper geregeld waar op de najaarstrek. Meer systematisch doorgevoerde waarnemingen zijn noodzakelijk om te kunnen

F. P. J. Kooymans phot.; copyright.
Morinelpluvier, *Charadrius morinellus* L.; „de Beer”, bij Hoek van
Holland, 4 September 1931.

F. P. J. Kooymans phot.; copyright.
Groote burgemeester, *Larus hyperboreus* Gunn. (1ste jaar's); „de Beer”,
bij Hoek van Holland, 2 September 1932.

onderzoeken, of ook in Brabant *Calidris testacea* tot de geregelde doortrekkers behoort. TEN KATE (in litteris), maakte mij opmerkzaam op de waarnemingen, vermeld in Ardea 17, 18 en 20. Hierin staan waarnemingen vermeld van de maand Oct., nl. o.a. 6—7 Oct. 1928 1—3 ex. op de Beer, Hoek v. Holland (Ardea 18, 1929, p. 32).

LITERATUUR.

1. STEIN, G., Ueber den Stelzvogeldurchzug an der mittleren Oder; Journ. für Ornithologie LXXVII, Heft 1, Jan. 1929, p. 165—187.
2. HENS, P.A., Avifauna der Nederlandsche provincie Limburg (Maastricht, 1926); benevens aanvulling I en II op dit werk (Oct. 1932).
3. v. OORDT, Dr. G. J. en Jan VERWEY, Voorkomen en Trek der in Nederland in het wild waargenomen vogelsoorten (Leiden, 1925).

Een tweetal merkwaardige vogelphotographische resultaten,

DOOR

F. P. J. KOOYMANS.

(met plaat 5)

Morinelpluvieren, *Charadrius morinellus* L., met meelwormen gevoerd. In Aug. 1929 werden de eerste plannen gemaakt om de morinellen, die jaarlijks op ongeveer denzelfden tijd en plaats (van $\pm$ half Aug. tot half Sept.) te verwachten zijn, te fotografeeren. Voorafgaande jaren zagen we ze ook wel, maar nooit was het bij ons opgekomen eens ernstige pogingen tot fotografeeren aan te wenden. Begin Sept. van genoemd jaar zouden we het dan probeeren. Een groote mand werd aangesleept, omgekeerd over een speciaal gegraven kuil gezet en de schuilhut was klaar. Mijn metgezellen, drie in getal, zouden nu trachten de vogels zoo dicht mogelijk naar de mand toe te drijven.